

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAR

AYDIN BUDAK BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2014/780)

Karar Tarihi: 6/4/2017

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAR

Başkan : Burhan ÜSTÜN
Üyeler : Nuri NECİPOĞLU
Hasan Tahsin GÖKCAN
Kadir ÖZKAYA
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Raportör : Aydın ŞİMŞEK
Başvurucu : Aydın BUDAK
Vekili : Av. Metin TATAR

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, tutukluluğun makul süreyi aşması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının, tutukluluk dolayısıyla siyasi faaliyetlerin yerine getirilememesi nedeniyle siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 20/1/2014 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca, başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Bölüm Başkanı tarafından, başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.
6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü sunmuştur.
7. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgeler çerçevesinde ilgili olaylar özetle şöyledir:

9. Başvurucu 29/3/2009 tarihinde yapılan yerel seçimlerde Cizre Belediye Başkanı olarak seçilmiştir.

10. Başvurucu, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığınca (CMK mülga 250. maddeyle görevli bölümü) yürütülen bir soruşturma kapsamında 24/12/2009 tarihinde gözaltına alınmış ve Diyarbakır 4. Ağır Ceza Mahkemesinin (CMK mülga 250. maddeyle görevli) 25/12/2009 tarihli kararı ile terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmıştır.

11. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığının 9/6/2010 tarihli iddianamesi ile başvurusunun "terör örgütüne üye olma ve 2911 sayılı Kanun'a muhalefet" suçlarını işlediğinden bahisle cezalandırılması istemiyle aynı yer ağır ceza mahkemesine kamu davası açılmıştır.

12. Kamuoyunda "KCK Ana Davası" olarak bilinen dava, Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesinin (CMK mülga 250. maddeyle görevli) E.2010/444 sayılı dosya üzerinden görülmüş olup başvuru yönünden tutuklu olarak sürdürülmüştür.

13. Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi 3/1/2014 tarihinde başvuru tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir.

14. Başvuru, karara itiraz etmiş; Diyarbakır 4. Ağır Ceza Mahkemesinin 13/1/2014 tarihli kararı ile itirazın kesin olarak reddine karar verilmiştir.

15. Başvuru 20/1/2014 tarihinde süresinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

16. 21/2/2014 tarihli ve 6526 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 1. maddesi ile CMK mülga 250. maddeyle görevlendirilen ağır ceza mahkemelerinin kaldırılması üzerine Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesinin 7/3/2014 tarihli kararı ile dosyanın Diyarbakır Nöbetçi Ağır Ceza Mahkemesine devredilmesine karar verilmiştir.

17. Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2014/235 sayılı dosyası üzerinden devam olunan yargılamada 14/4/2014 tarihinde yapılan tensip incelemesinde, başvuru tutukluluk süreci içinde 4/1/2012-6/8/2012 tarihleri arasında başka mahkemece verilen hapis cezasının infaz edildiğini tespit etmiştir.

18. Mahkemece 6/6/2014 tarihinde başvuru tahliyesine karar verilmiş, başvuru aynı gün serbest bırakılmıştır.

19. Dava, bireysel başvuru incelendiği tarih itibarıyla ilk derece mahkemesinde derdestir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

20. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "*Tazminat istemi*" kenar başlıklı 141. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili bölümü şöyledir:

"Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;

...

d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

...

Kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler."

21. 5271 sayılı Kanun'un "*Tazminat isteminin koşulları*" kenar başlıklı 142. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"(1) Karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabilir."

B. Uluslararası Hukuk

1. Sözleşme Hükümleri

22. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (Sözleşme) ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi şöyledir:

"Yüksek Sözleşmecî Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler."

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

23. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesindeki serbest seçim hakkını, "yasama organı"nın seçimi ya da bu organın iki meclisi varsa en azından bir meclisin seçimi ile sınırlı olarak değerlendirmektedir (*Gorizdra/Moldova* (kk.), B. No: 53180/99, 2/7/2002, hukuk kısmı, § 2; *Cherepkov/Rusya* (kk.), B. No: 51501/99, 25/1/2000, hukuk kısmı, § 1).

24. AİHM, serbest seçim hakkının kapsamını, yasama yetkisine sahip olmayan yerel yönetimlerin seçimlerini içerecek kadar genişletmemiş ve yerel seçimlerin, ulusal yasaları yerel düzeyde uygulayarak parlamentonun desteklenmesi işlevine sahip olduğunu belirtmiştir. AİHM ayrıca, belediye seçimlerinin (*Cherepkov/Rusya* (kk.)), bölgesel seçimlerin (*Malarde/France* (kk.), B. No: 46813/99, 5/9/2000), il genel meclisi seçimlerinin (*Santoro/Italy*, B. No: 36681/97, 16/1/2003), belediye ve ilçe meclisi seçimlerinin (*Mólka/Poland* (kk.), B. No: 56550/00, 11/4/2006) Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde belirlenen serbest seçim hakkının kapsamında olmadığına karar vermiştir.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

25. Mahkemenin 6/4/2017 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

26. Başvurucu, haksız olarak sürdürülen tutukluluk nedeniyle siyasi faaliyette bulunamadığını belirterek Anayasa'nın 67. maddesinin ihlal edildiğini ileri sürmüştü; tedbiren tahliyesiyle birlikte tazminat talebinde bulunmuştur.

27. Bakanlık görüşünde, Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarına atfen, belediye başkanı olan başvurucunun siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiği iddiasının, Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı dışında kalması nedeniyle konu bakımından yetkisizlik dolayısıyla kabul edilemez olduğu belirtilmiştir.

2. Değerlendirme

28. Anayasa'nın 67. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir."

29. Başvurucunun bu bölümdeki iddiasının Anayasa'nın 67. maddesinin birinci fıkrası çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir.

30. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasının birinci cümlesi şöyledir:

"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir."

31. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un "Bireysel başvuru hakkı" kenar başlıklı 45. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir."

32. Belirtilen hükümler uyarınca, bir anayasal hak ihlali iddiasının Anayasa Mahkemesinin konu bakımından yetkisi dâhilinde olabilmesi için, başvuru tarafından dayanılan hakkın Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden olması ve Sözleşme ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamında yer alması gerekir. Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı dışında kalan bir hak ihlali iddiasını içeren başvurunun esasının incelenmesi mümkün değildir (*Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 18; *Mehmet Haberal*, B. No: 2012/849, 4/12/2013, § 106).

33. Anayasa'nın 67. maddesinde seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma hakkı güvence altına alınmıştır. Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı, demokrasinin en önemli ilkelerinden biri olarak kabul edilmelidir. Şüphesiz anılan haklar, hukukun üstünlüğüne dayanan etkili ve anlamlı bir demokrasinin temellerinin kurulması ve sürdürülmesi için hayati öneme sahiptir (*Nejdet Atalay*, B. No: 2014/184, 16/7/2014, § 59).

34. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun esasının incelenebilmesi için, kamu gücü tarafından müdahale edildiği iddia edilen hakkın Anayasa'da güvence altına alınmış olmasının yanı sıra Sözleşme ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerinin kapsamına da girmesi gerekir. Somut olayda, belediye başkanı olarak seçilen başvuru tutuklanması nedeniyle siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiği iddiası, Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin AİHM içtihatları (bkz. §§ 23, 24) karşısında, Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı dışında kalmaktadır (*Nejdet Atalay*, § 62). Zira anılan iddianın temeli, yasama organına değil yerel yönetimlere ilişkindir.

35. Açıklanan nedenlerle, başvuru tutukluluğu nedeniyle siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasının, Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı dışında kaldığı anlaşıldığından başvurunun bu kısmının *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

B. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

36. Başvuru; tutukluluğun devamına ilişkin mahkeme kararlarında hangi somut eylemi nedeniyle terör örgütü üyesi olduğuna dair kuvvetli şüphesinin bulunduğu, tutuklama nedenlerinin ne şekilde mevcut olduğu ve tutukluluğun neden ölçülü olduğu hususlarının belirtilmediğini; matbu gerekçeler tekrarlanarak dört yılı aşkın bir süredir tutukluluğun devam ettirildiğini, mahkemece tutukluğun devamı kararlarında ifade edilen delil türlerinin kuvvetli suç şüphesinin bulunduğuyla ilişkin bir olgu olarak kabul edilemeyeceğini, olayda kaçma ya da delilleri etkileme ihtimalinin söz konusu olmadığını belirterek Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci fıkrasının ihlal edildiğini ileri sürmüştü; tedbiren tahliyesiyle birlikte tazminat talebinde bulunmuştur.

37. Bakanlık görüş yazısında, Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarına ve bu kapsamda sunulan görüşlerine atfen başvurunun bu kısmı hakkında görüş sunulmayacağı bildirilmiştir.

2. Değerlendirme

38. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesi şöyledir:

"Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır."

39. 6216 sayılı Kanun'un "*Bireysel başvuru hakkı*" kenar başlıklı 45. maddesinin (2) numaralı fıkrası şöyledir:

"İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmiş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir."

40. Yukarıda belirtilen Anayasa ve Kanun hükümleri gereğince Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, iddia edilen hak ihlallerinin derece mahkemelerince düzeltilmemesi hâlinde başvurulabilecek ikincil nitelikte bir kanun yoludur. Bireysel başvuru yolunun ikincil niteliği gereği Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmek için öncelikle olağan kanun yollarının tüketilmesi zorunludur (*Ayşe Zıraman ve Cennet Yeşilyurt*, B. No: 2012/403, 26/3/2013, § 17).

41. Anayasa Mahkemesi, tutukluluğun kanunda öngörülen azami süreyi veya makul süreyi aştığı iddiasıyla yapılan bireysel başvurular bakımından bireysel başvurunun incelendiği tarih itibarıyla başvuru tahlili edilmiş ise asıl dava sonuçlanmamış da olsa (ilgili Yargıtay içtihatlarına atıf yaparak) 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde öngörülen tazminat davası açma imkânının tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğu sonucuna varmıştır (*Erkam Abdurrahman Ak*, B. No: 2014/8515, 28/9/2016, §§ 48-62; *İrfan Gerçek*, B. No: 2014/6500, 29/9/2016, §§ 33-45).

42. Somut olayda bireysel başvuruda bulunduktan sonra 6/6/2014 tarihinde tahliyesine karar verilen başvuru, tutukluluğun makul süreyi aştığına ilişkin iddiası, 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesi kapsamında açılacak davada da incelenebilir. Bu madde kapsamında açılacak dava sonucuna göre başvuru tutukluluğunun makul süreyi aştığının tespiti hâlinde görevli mahkemece başvuru lehine tazminata da hükmedilebilecektir. Buna göre 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde belirtilen dava yolu, başvuru durumuna uygun telafi kabiliyetini haiz etkili bir hukuk yoludur ve bu olağan başvuru yolu tüketilmeden yapılan bireysel başvurunun incelenmesi bireysel başvurunun "ikincil niteliği" ile bağdaşmamaktadır.

43. Açıklanan nedenlerle başvuru tutukluluğun makul süreyi aştığı iddiasına ilişkin olarak yargısal başvuru yolları tüketilmeden bireysel başvuru yapıldığı anlaşıldığından başvurunun bu kısmının *başvuru yollarının tüketilmemiş olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemiş olması* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

B. Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde BIRAKILMASINA 6/4/2017 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Burhan ÜSTÜN

Üye
Nuri NECİPOĞLU

Üye
Hasan Tahsin GÖKCAN

Üye
Kadir ÖZKAYA

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ